

SMIJEŠNO & OZBILJNO: HRVATSKI OPUS MARINA ZLATARIĆA

Lahorka Plejić Poje
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
lplejic@ffzg.hr

Premda je Marin Zlatarić jedan od “manjih” dubrovačkih pjesnika s kraja 18. stoljeća, njegov opus relativno je opsežan i ne posve nezanimljiv po tematskim, žanrovskim i metričkim odlikama, kao i po apologiji slovinskoga jezika. S obzirom na to da mu djela dosad uglavnom nisu valorizirana, u članku se opisuju smiješni & ozbiljni pol onoga dijela Zlatarićeva opusa koji je pisan hrvatskim jezikom. U prvome se dijelu članka govori o onim djelima koja pripadaju visokoj literaturi i u kojima se autor nastoji pokazati kao erudit i štovatelj starih dubrovačkih pjesnika. U drugome dijelu riječ je o njegovim prigodnim, smiješnim i šaljivim pjesmama koje pripadaju sferi banalnoga, prigodnoga, trivijalnoga i niskoga.

Ključne riječi: Marin Zlatarić, slovinski jezik, Gessner, šaljivo i satirično pjesništvo, kolende

I.

U studiji “Kada je Hrvate književnost počela zabavljati? (Raslojavanje književnosti u Dubrovniku u 18. stoljeću)” koju je Dunja Fališevac objavila 2007, u nizu dubrovačkih pjesnika 18. stoljeća koji su pisali različite, uglavnom šaljive, satirične ili parodijske, mahom prigodne sastave, naveden je i

Marin Zlatarić. Pokazalo se tu da i među “manjim” piscima, usprkos nevelikoj estetskoj vrijednosti te zabavne produkcije, ima zanimljivih dionika književnoga života u Dubrovniku. Da je tome tako, u svome prilogu o Zlatarićevim podrugljivim latinskim epigramima sastavljenom za Zbornik Dnje Fališevac pokazala je potom i Irena Bratičević (2012). U ovoj prigodi u najkraćim ću naznakama, gotovo natuknicama, jer prostor više od toga ne dopušta, opisati ponešto od *smiješnoga & ozbiljnoga* iz onoga dijela Zlatarićeva opusa koji je pisan hrvatskim jezikom.¹

Korpus njegovih hrvatskih djela nije dokraja definiran. Koliko se danas pouzdano zna, on obuhvaća prozne spise *Nauk više razlikijeh načina pjesni slovinskih* i *Imenik razlikijeh slovinskih glasovitijeh dubrovačkih pjesnika*, prepjev Gessnerovih *Idila*, nastao posredovanjem talijanskoga prepjeva njemačkog originala, dopunu Gundulićeva *Osmana*, nekoliko šalji-vih i zajedljivih pjesama i kolendi i polemičan spjev *Pisaocu ružne Periegesi*, sastavljen protiv Ferića i njegova latinskog djela *Periegesis orae Rhacusanae*.² Odnedavna se s velikom sigurnošću Zlatariću mogu pripisati i

¹ Marin Zlatarić (Dubrovnik, 1753 – Dubrovnik, 1826) bio je član jedne od novih, agregiranih vlastelinskih obitelji, nekoć iz reda bratovštine Sv. Antuna, koja je u krug vlastele ušla 1667. godine. Pripadao je neutjecajnoj sorboneškoj casati. Kao mladić stupio je u dominikanski red, no u njemu nije dugo ostao. Postao je klerikom, ali po činjenici da je poslije bio zaručen (premda su se zaruke razvrgle), očito se nije zaređio. Obavljao je razne državne službe: bio je državni odvjetnik, kriminalni sudac, kacamort u Konavlima, sudjelovao je u prodaji soli na Pločama i u Stonu, nadzirao je prihode i rashode državne blagajne, radio je na carini, bio je kapetan u Janjini, kastelan tvrđava Korona u Stonu i Lovrjenca u Dubrovniku i knez na Mljetu i Lastovu, u Konavlima i Stonu. Triput je bio diplomatski predstavnik pred bosanskim pašom. Bio je “prvi i jedini koji je obnašao državne funkcije iz te casate” te je obavljao i dužnost dubrovačkoga kneza neposredno pred pad Republike 1805. i 1807. (Čosić–Vekarić 2005: 18–19). Godine 1806. sudjelovao je u važnoj diplomatskoj akciji za očuvanje nezavisnosti Dubrovnika. U jesen 1792. putovao je po Italiji gdje je postao članom akademije Arkadije. Nakon boravka u Napulju posjetio je Rim, odakle je 16. studenoga uputio pismo Đuri Feriću u Dubrovnik, u kojemu mu je s oduševljenjem pisao o tome gradu te je potanko opisao susrete s uglednim Rimljanima. Njegovom smrću ugasio se rod Zlatarića.

² Dosad su od hrvatskih djela u cijelosti objavljeni dopuna *Osmana* (u *Vijencu* 1890. i u *Starim piscima hrvatskim IX*), pjesma posvećena M. Marinoviću *Uspomene o ustanku u dubrovačkoj zemlji g. 1813. i 1814.* (1903), i pjesma *Tužba kacamorta od Stravče* (Stojan 1993). Z. Bojović tiskala je *Nauk i Imenik razlikijeh slovinskih glasovitijeh dubrovačkih pjesnika* (premda je inačica iz NSK R 5192 više nego dvostruko duža), kao i pjesmu *Diklicam slovinskijem* (2009). Autografe Zlatarićevih djela navodi Bratičević (2012: 45–46). Budući da sam o spjevu *Pisaocu ružne Periegesi* ponešto pisala u nedavno objavljenoj studiji (Plejić Poje 2016) te da i o dopjevu *Osmana* postoji nešto literature, ovdje se o njima neće govoriti. O *Periegesi* v. i W. Bracewell (2015).

prepjevi Ferićevih basni (Cavtat, Zbirka Baltazara Bogišića, br. 37).³ Prema jednom rukopisu u privatnom vlasništvu u Srbiji Zlata Bojović navodi među Zlatarićevim djelima ciklus od 41 pjesme *Sumnje ljubomorne* te pjesmu *Diklicam slovinskijem* (Bojović 2009). Premda navedenim djelima drugdje nisam našla potvrde, čini se da u autorstvo ne treba sumnjati.⁴ Osim toga nekoliko je djela dvojbene atribucije. Rukopis iz Arhiva HAZU VII-7 sadrži niz kolendi od kojih se za jednu s popriličnom sigurnošću može reći da je Zlatarićeva, a za ostale bi tek trebalo utvrditi autorstvo. U rukopisu I b 141 iz istoga Arhiva pod Zlatarićevim imenom sačuvan je prijepis rječnika manje poznatih riječi iz Gundulićeva *Osmana*, koji se dosad u literaturi nije spominjao uz Zlatarića, no ne bi bilo nimalo neobično da je doista njegov.⁵ Za života Zlatarić nije ništa objavio. Dok je u starijoj književnohistoriografskoj literaturi nerijetko spominjan, najčešće po dopjevu *Osmana* i po prepjevu Gessnera,⁶ u novije vrijeme posvećeno mu je više pozornosti: bavile su se njime Slavica Stojan (1993, 2001), Zlata Bojović (2009) i Irena Bratičević

³ Na Zlatarićevu ruku i na njegovo autorstvo, kao i na doktorsku disertaciju Sanje Perić Gavrančić (2008) koja se tim rukopisom bavi, uputila me Irena Bratičević na čemu joj zahvaljujem. Zahvaljujem i Sanji Perić Gavrančić što mi je ljubazno ustupila snimke rukopisa ZBB 37. Inače u prilog Zlatarićevu autorstvu prepjeva basni govore i grafijska rješenja i metrička šarolikost, o čemu će još biti riječi, kao i pjesma *Kolenda makaroniko-sprdatarija*, dodana na samome kraju toga sveska, nakon kazala (f. 84 i 85), koja je poznata kao Zlatarićeva (*Kolenda sprdatarija*) iz drugih rukopisa (ZKD 918, AHAZU VII-7). Osim toga u članku Z. Bojović (2009), u kojemu je riječ o jednom Zlatarićevu autografu u privatnom vlasništvu u Srbiji (nešto više v. ovdje u bilješki 4) spominje se jedan list na kojemu je, između ostaloga, sačuvan koncept pjesme *Čijem se koza divila – jarac i ovca* (2009: 119), a u cavtatskom rukopisu sačuvan je prepjev pod naslovom *Čijem se koza dičila, tijem se ovca sramila – jarac i ovca* (ZBB 37, f. 52r).

⁴ Bojović (2009) navodi da je riječ o Zlatarićevu autografu koji je u privatnom vlasništvu obitelji Ćorović. Sudeći po njezinu opisu, kao i po snimci jedne stranice koju donosi uz članak, taj je autograf djelomice podudaran s autografom iz NSK (R 5192): nastao je iste godine (1793) te sadrži *Nauk* i *Imenik*, kao i dio prepjeva iz Gessnera (ostalo, čini se, nije sačuvano), no razlikuje se naslovom (*Razlike pjesni ljuvene*), kao i gore navedenim sastavima. Bojović je članku priložila i transkripciju *Pridgovora, Nauka, Imenika* i pjesme *Diklicam slovinskijem*. Iz toga se vidi da je u beogradskom autografu *Imenik* znatno kraći: broji samo 29 natuknica, dok je broj u zagrebačkom rukopisu za gotovo četrdeset veći.

⁵ U istom su rukopisu tom pjesniku pripisani i prepjevi Metastasija, koji su zapravo djelo Timoteja Gleda. Transkripciju Gledevićevih prijepisa Metastasija ustupio mi je Milovan Tatarin, koji me i upozorio na njihovo autorstvo, na čemu mu zahvaljujem.

⁶ Podrobnije o Zlatarićevu mjestu u književnopovijesnim pregledima piše Irena Bratičević u uvodu spomenutog članka (2012).

(2010, 2012), dok je u Srbiji njegov opus bio i predmetom doktorske disertacije.⁷

II.

Veći dio Zlatarićevih *ozbiljnih* djela na hrvatskom sadržan je u rukopisu R 5192 iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, autografu nastalom 1793. godine, koji obuhvaća 2 + XXVI + 213 stranica. U njemu su dva prozna spisa, *Nauk više razlikijeh načina pjesni slovinskih* i *Imenik razlikijeh slovinskih glasovitijeh dubrovačkih pjesnika (A–Z; str. XXI–XXIII)*, prijepis Đurđevićeve pjesme *Bijeljaše se izdaleka*, njezin prepjev na latinski, prepjev Gessnerovih *Idila*, nešto latinskih i talijanskih stihova, kao i kraći francuski tekst o Mljetu. Po uređenosti toga prijepisa može se pretpostaviti da je on bio namijenjen za tisak, premda do toga nikada nije došlo.⁸

Na prvome je mjestu u tome autografu *Nauk više razlikijeh načina pjesni slovinskih*, kratak “leksikon” metara koji su zastupljeni u dubrovačkom pjesništvu pisanom hrvatskim jezikom. Poticaj za takav spis Zlatarić je zasigurno dobio od Ignjata Đurđevića koji je, uz to što je sam eksperimentirao s različitim tipovima i kombinacijama stihova, u djelu *Vitae et carmina* donio i kratak stihološki dodatak *De variis generibus carminum Illyricorum* (Đurđević 1935: 115–116). U njemu je naveo neke od stihova i strofa kojima su se služili dubrovački pjesnici koji su pisali hrvatskim jezikom (osmerački katren, sestina, dvanaesterac, petnaesterac), oprimjerivši ih stihovima Džore Držića, Šiška Menčetića i Nikole Nalješkovića.⁹ Zlatarić je bio nešto opširniji pa je izdvojio četiri tipa strofa: distih, katren, sestinu i *ottavu*, a unutar svakoga oblika naveo je više podvrsta. Zanimljivo je pritom da je u rukopisu podcrtavanjem istaknuo one lekseme koji danas funkcio-

⁷ Usprkos brojnim nedostacima, među kojima, uz zastarjeo metodološki pristup, svakako valja izdvojiti nedostupnost brojnih rukopisa, doktorska disertacija Slavka B. Petakovića (2009) *Marin Zlatarić – dubrovački pesnik XVIII veka*, obranjena na beogradskom Filološkom fakultetu 2009. godine, korisna je za uspostavljanje biografije i opusa dubrovačkoga pjesnika.

⁸ I. Bratičević smatra tu pretpostavku mogućom, no ne isključuje ni rukopisnu cirkulaciju (2010: 218).

⁹ Držiću i Menčetiću pripisuje Đurđević neke pjesme iz *Zbornika Nikše Ranjine* koje se danas smatraju “pjesnima na narodnu”.

niraju kao termini iz područja stihologije (primjerice *metar*, *veras*, *kvarcina*, *sestina*). Usto treba spomenuti i da se pri uporabi termina gdje gdje odlučio za talijanske inačice, a ne hrvatske, jer su, kako je zapisao, uobičajeniji, pa je tako naveo:

Nemoj se iko čuditi da njeke riječi, koje nijesu nami u naš jezik sasvijem obične govorit, da ću ih upisat italijanski, to jes sylaba, a ne slovka, rīma, ne ugođaj, metar, ne pjetnometrije, i tako na isti način veras, a ne pjesan, erbo pjesan u naš jezik razliko hoće rijeti, to jes verso e canzone. Jošterica quartina od četiri versa, sestine od šes, ottave od osam. (NSK R 5192, str. II)

Svaku je vrstu stiha i strofe ilustrirao primjerima iz pjesništva ne naznačivši autora, no u njima nije teško prepoznati Ignjata Đurđevića čiji je opus, zahvaljujući metričkoj šarolikosti, davao obilje građe. Tako je Zlatarić naveo 16 različitih tipova strofičke organizacije (dvostruko rimovani dvanesterac, deseterac, osmerački katren, osmeračka sestina i različite polimetrične strofe).¹⁰ Štoviše, mnoge od navedenih metričkih kombinacija mogu se naći samo u Đurđevićevu opusu, pa je tom neupitnom pjesničkom autoritetu Zlatarić pridao i “normativan” status. Zanimljivo je pritom da se, bez obzira na to što se u *Saltijeru slovinskom* mogu naći različiti metri i strofe, Zlatarić povodio za Đurđevićevim svjetovnim pjesmama, kao što je i sam pisao isključivo svjetovne teme.

Iza *Nauka* u rukopisu slijedi *Imenik razlikijeh slovinskih glasovitijeh dubrovačkih pjesnika*. To je skroman izdanak bogate tradicije koja je počela spisom *Vitae et carmina nonnullorum illustrium civium Rhacusinorum* Ignjata Đurđevića, nastalim između 1707. i 1716. godine, a nastavila se opsežnim djelima *Bibliotheca Ragusina* Serafina Marije Crijevića (1726–1744) i *Fasti litterario-Ragusini* Sebastijana Slade Dolcija (1767). Dok Đurđevićeva *Vitae* sadrže natuknice o 105 književnika i znanstvenika, Crijevićeva *Bibliotheca* o 435, a Sladin spis o 271 osobi, Zlatarićev je *Imenik* najmanji: obuhvaća samo 68 imena.¹¹ Uz činjenicu da se on tim poslom očito bavio iz entuzijazma, ali posve amaterski, tu usporedbu ipak valja korigirati činjenicom da je on jedini popisao samo one pisce koji su pisali hrvatskim jezikom, a ktomu nije uvrštavao one koji su u trenutku dok je

¹⁰ Podrobnije o metričkim pitanjima u Đurđevićevu opusu v. u Pavličić 1995: 142–168.

¹¹ U rukopisu numeracija ide do broja 69, ali je Šiško Menčetić, vjerojatno zbog autorove nepažnje, dobio dvije natuknice; Ivan Bunić Vučić navodi se dvaput kao da je riječ o dva pjesnika, a natuknica o Nikoli Dimitroviću, očito zbog previda, nije numerirana.

pisao bili živi. Osim što je pisao hrvatskim jezikom, Zlatarić je zanimljiv i po odabiru “žanrovskoga” termina za svoj spis. *Imenik* je u njegovo vrijeme bio još mlada, slabo frekventna riječ: prvi put je zasvjedočena u Belostenčevu rječniku *Gazophylacium (catalogus = imenik, 1740: 246)*, sastavljenom u 17. stoljeću, no tiskanom istom u sljedećem, a potom u Della Bellinu rječniku (*catalogo = brojnica, imenik, 1728: 192*) u 18. stoljeću. Je li taj termin trebao sugerirati i nekakav “žanrovski” odmak, teško je reći premda upravo Zlatarićev spis kratkoćom natuknica i neuvrštavanjem citata iz djela o kojima se govori doista više podsjeća na imenik nego što je to slučaj s *Dubrovačkom bibliotekom* Serafina Crijevića, pa i s brojnim Đurđevićevim natuknicama (premda ne svima).

Opsegom su natuknice uglavnom vrlo štire, a skromnih su dosega i u pogledu pouzdanosti. Iznenađuje primjerice Zlatarićev podatak da je Gundulićev *Osman* ispjevan u 24 pjevanja. Nedostaci se, kao što navodi i Z. Bojović (2009: 116), možda mogu objasniti nemogućnošću da se provjere podaci jer je Zlatarić pisao “u pustoši od Mljeta” (NSK R 5192, str. I). Međutim čini se da je pri ruci ipak imao ponešto od Đurđevićevih spisa. Premda se naime njihove natuknice o nekim pjesnicima podosta razlikuju (primjerice natuknica o Dinku Ranjini), kod više njih očita je izrazita podudarnost. Tako se pišući o Čubranoviću Zlatarić gotovo sigurno oslanja na Đurđevića, jer mu se natuknica svodi uglavnom na dva specifična podatka koja se nalaze i u starijega biografa: to su usporedba u kojoj se kaže da su Gundulić i Palmotić posezali za Čubranovićevim stihovima “ko Virgilijo od Enija i Lukrecija” te godina tiskanja *Jeđupke* i tvrdnja da je, prema Sabellicu (=Sabellicu), pjesnik bio kapetan mletačkih četa. A takvih je primjera podudaranja više.

Kako god bilo, *Imenik* nije važan zbog podataka koje donosi, nego, kako je rečeno, zbog toga što je to prvi takav spis pisan vernakularom i što donosi natuknice samo o onim piscima koji su na njemu pisali. Privrženost *slovinskomu* jeziku potvrđuje se i eksplicite u predgovoru *Nauka i Imenika*, u kojemu se, uz pokoji topos afektirane skromnosti, posebno ističe svrha tih tekstova pa navodim predgovor gotovo u cijelosti:

Smutim se kad god promislim da u momu rođenomu mjestu, u komu nekada slavno glasoviti pjevaoci u naš jezik slovjaše, na dan današnji jako je malo onezijek koji slovinske pjesni ljubiu i ko da se sramu od tač prostrana, glasovita jezika od koga hitro pjeva mudroznani otac Injacio Đorđi, opat skupštine melitenske, reda svetoga Benedikta, moj rođak, i koga umjetnu i hitru pjesan slovinsku ja slabo u latinske pjesni obratih, kô ti 'e, dragi štioče, lasno vidjeti u ovezijem knjigam

obedvije pripisane. (...) Žudio sam i hotio jošterica, za koris od onezijeh koji nastojati hotjeli bi na slovinske pjesni za umnožiti slavu našega jezika, i er ja ne bih podoban, neka bi oni slijedili stupaje njihovijeh mudrijeh starijeh pjesnika (od kojijeh, koji najglasovitiji bijahu i kê pjesni u naš slovinski jezik složiše, sve po redu ovdî ćeš razabrati), i tako njihovo ime proglasiti i proslaviti hotijah, rekoh, prikazati razlike načine i nauke od pjevanja slovinskoga. (NSK R 5192, str. II)

“Slava našega jezika” još se izrazitije ističe u uvodu *Nauka*:

Rije' ću, može biti smiono, da nije na svijetu jezika obilnijega riječima i njihovu tumačenju kako naš slovinski, koji se po razlikijem, inostranijem krajinam čudnovito prostro i uzumnožio. Za pjevati, osobito ljuveno, taku slas i krepos u sebi sadrži da bi lasno najotvrđnutija, nećuteća srca s njegovom sladosti pridobiti i sa njom da ga žudi stare glasovite slovinske pjevaoce slijediti i lovornu, na izgled njihov, u glasovitomu bardu od Parnasa krunu steći, nek ovi kratki nauk više razlikijeh načina pjevanja slovinskoga bude proučiti. (isto)

I iz odabira jezičnoga medija i iz citiranih uvodnih riječi može se iščitati naglašena briga za domaći idiom i za domaću literarnu tradiciju, odnosno prijekori zbog njihova zanemarivanja na račun stranih jezika i moda. Ta briga bila je gotovo obvezna, u skladu s duhom vremena kojemu je Đurđević udario *aufтакт*. Uostalom, Zlatarićeva se sklonost *slovinskome* u znatnoj mjeri oblikovala posredovanjem Đurđevićeva opusa, a osobito njegove pjesme *Bijeljaše se izdaleka*,¹² kojoj je mlađi pjesnik pridao povlašten status u svojoj zbirci. Osim što ju je dodao svojim pjesmama, on ju je i prepjevao (zato u gornjem odlomku stoji: “obedvije pripisane”), i to tako da joj je donekle suzio temu – naglasivši upravo *slovinski* aspekt – te joj je dao i simptomatičan naslov: *De vetustate et amplitudine linguae Illyricae* (NSK R 5192, str. 208).¹³

Iz navedenoga se može nazreti da je u Dubrovniku krajem 18. stoljeća, u doba bez velikih tema, žanrova i pjesnika, a u kontekstu tada aktualnih težnji za klasifikacijama i sabiranjem znanja, preostalo jedino prizivati i (re)konstruirati literarnu prošlost. A tu materijala nije manjkalo: Zlatarićevo

¹² O Zlatarićevu i Đurđevićevu krvnom i pjesničkom srodstvu v. više u Bratičević 2010: 217–18. Zasad nigdje nisam naišla na indicije da je Zlatarić poznavao Đurđevićevo latinsko rukopisno nedvršeno djelo *Rerum Illyricarum*.

¹³ Zlatarić podnaslov očito preuzima iz knjižice Sebastijana Slade Dolcija *De Illyricae linguae vetustate et amplitudine* (Venecija 1754). V. o tome iscrpnije u Bratičević 2010: 220. Osim toga pohvale slovinskomu jeziku u ono su doba neizostavne te se pojavljuju u većine dubrovačkih pisaca. V. o tome u Bratičević 2010 i u Rezar 2000.

vrijeme, skromno po vlastitim dosezima, baštinilo je iznimno bogatu tradiciju. Modificiranjem humanističkoga žanra (*virii illustres*) i (re)afirmacijom pjesnika koji su pisali *slovinskim* jezikom Zlatarić se pridružio dubrovačkim biografima, fokusirajući se pritom na jezik kao najvažniju identitetsku komponentu. I dok su neki stariji književni povjesničari u književnim biografijama 18. stoljeća vidjeli ponajprije početke književne historiografije, ne bi valjalo zanemariti ni njihovu komemorativnu funkciju. Odnosno, kad je o Zlatarićevu djelu riječ, oslonimo li se na koncept Jana Assmanna, moglo bi se reći da je funkcija *Imenika* kontraprezentna, što znači da se “polazi od iskustva deficijencije sadašnjosti i u sjećanju priziva neku prošlost koja uglavnom poprma crte Herojskog doba” (2005: 93). Herojsko Zlatarić pronalazi u domeni slovinskoga jezika, odnosno književnosti kao njegove realizacije, motreći u tome svjetlu suvremenost kao doba zanemarivanja i degradacije i žaleći za slavim slovinskim pjesnicima, tj. za nekim boljim vremenima. U tome doduše možda ima i nekih posve osobnih razloga: opsegom natuknica u *Imeniku* izdvajaju se Dominko Zlatarić i Ignjat Đurđević (što i nije neobično s obzirom na estetske domete i popularnost njihovih stihova), a Marin ktomu izrijeком ističe svoje srodstvo s njima, pa u kontekstu prizivanja slavne tradicije možda treba vidjeti i težnju da si pjesnik, kao agregirani vlastelin i ne osobito istaknut pjesnik, priskrbi nešto više digniteta među svojim suvremenicima.

Uz navedene prozne spise Zlatarićev autograf iz NSK sadrži i prepjev *Idila* švicarskoga pjesnika Solomona Gessnera (1730–1788), koji je u Dubrovniku bio prilično popularan.¹⁴ Zlatarić doduše nije prevodio Švicarca izravno iz njemačkoga izvornika, pisanoga pretežito prozom, nego se služio prepjevom Francesca Soave (1743–1806), patera iz reda somaska, Talijana

¹⁴ O prepjevu, kao i općenito o recepciji Gessnera, v. opsežno u Pavlović 2006. O popularnosti Gessnera svjedoči jedan sitan, ali zanimljiv podatak koji donosi Fisković: žene u kući Bassegli čitale su Gessnerove *Idile* u talijanskom prijevodu Elisabette Caminer (1751–1796) te su pritom bile vrlo dirnute (Fisković 1982: 572). Prijevod je tiskan u Livornu 1787, a do Dubrovnika je očito došao zahvaljujući Mihiu Sorgu, s kojim se, kako piše Maixner (1952: 60), Caminer poznavala i vidala kada je posjećivao sjevernu Italiju. Štoviše, s njim se i dopisivala. Iz jednoga se pisma doznaje da je Sorgo upravo preko E. Caminer nabavljao za sebe i za svoje dubrovačke prijatelje knjige Gessnerove i Marmontelove (isto: 61), a jednom je prilikom i pisao Gessneru, ali zbog nekih praktičnih informacija (Muljačić 1999). Inače, o zanimanju za Gessnera svjedoče čak četiri sačuvana rukopisa Zlatarićeva prepjeva (autograf NSK R 5192 i prijepisi NSK R 7548, AHAZU VII-105 i ZKD 918, a njima bi valjalo dodati i krnji autograf koji je očito sadržavao i taj prepjev, o čemu v. Bojović 2009). U Dubrovniku je Gessnera prevodio i Ivo Salatić ml. (1758–1826). Fragment toga prijevoda – naslovljena *Ljubmir* – nastao je također prema talijanskom i čuva se u Arhivu Male braće u Dubrovniku, sg. 1464 (Pavlović 2006: 205).

iz švicarskoga kantona Ticino, jednoga od talijanskih prepjevatelja Gessnera. Iz njegova predgovora Zlatarić je preuzeo i podatke o recepciji toga pjesnika u Europi, spomenuvši čuveni francuski, Huberov prepjev toga djela, kao i nekoliko talijanskih prijevoda. Dok je Soave Gessnerove pjesničke proze prepjevao stihom *endecasillabo sciolto*, dubrovački se pjesnik, kako je i sam istaknuo u predgovoru, služio različitim metrima. Požalio se da je prepjevavao “u pustinji od mljetskoga otoka”, iz čega se može iščitati stanovita jadikovka zbog boravka na periferiji Republike, dok Gessner u uvodnome obraćanju čitatelju naglašava užitak koji je u njemu izazvao upravo odlazak iz grada. S obzirom na različito vrednovanje opreke grad – selo (odnosno središte – periferija), očito je da je dubrovački prepjev nastao u nešto drugačijem kontekstu, pa će i smisao djela biti ponešto drugačiji od Gessnerova.

Usporedbom Soavinih i Zlatarićevih stihova lako je utvrditi da je dubrovački pjesnik kadikad amplificirao svoj izvornik, a ponekad ga je i stezao. Tako primjerice Soavina 44 jedanaesterca prve idile postaju 128 osmeraca, odnosno 32 katrena u hrvatskoj varijanti; u drugoj idili 65 talijanskih stihova postaje 126 hrvatskih osmeraca (tu je Zlatarić najbliži odnosu 2 jedanaesterca = 1 katren, što je bilo uobičajeno u dubrovačkoj književnosti). Treća je pak pjesma izrazito kratka te sadrži jednak broj stihova (14) u Soavinu izvorniku i Zlatarićevu prepjevu, ali ne više osmeraca, nego dvostruko rimovanih dvanaesteraca, a u četvrtoj 108 talijanskih jedanaesteraca stoji naspram 140 osmeraca... Budući da Zlatarićev autograf (NSK R 5192) donosi paralelno izvornik i prijevod, odnosno talijanski tekst za kojim slijedi prepjev, kvantitativna su odstupanja, pri čemu treba uzeti u obzir i metar kojim se dubrovački pjesnik u pojedinom sastavu služi, lako uočljiva.

To što je dubrovački pjesnik posegnuo za *Idilama* nije nimalo neobično. S jedne strane bilo je to u ono vrijeme vrlo popularno djelo. S druge strane bio je naš pjesnik baštinik tradicije u kojoj su arkadijski ugođaji i pastoralno-ljubavni predmetno-tematski svijet bili posve udomaćeni. Zlatarićev oslon na domaću literarnu tradiciju očituje se ponajviše u frazeologiji i u odabiru tradicionalnih domaćih pastirskih imena kao što su Ljubica (semantički prikladno i stoga najčešće žensko ime u pastoralno-ljubavnoj poeziji, koje se javlja i u brojnim Đurđevićevim ljubavno-pastoralnim pjesmama), Zorko, Zagorka, Lovorko, Sunčanica, Goranko i Tratorko.¹⁵ Štoviše, Zlatarić varira

¹⁵ U Soavinim *idilama* variraju se ženska imena pa se jednom javlja Fille, drugi put Egle, treći put Cloe, dok je u Zlatarića redovito Ljubica, pa se stječe dojam da je u njega riječ o povezanim pjesmama.

i valjda najponavljaniji stih dubrovačke književnosti naslijeđen iz Pelegri-novićeve *Jeđupke*: “čeznem, gasnem, venem, blijedim” (peta pjesma, *Uzda-nje*, stih 183), koji se javlja i u I. Gundulića i u Đurđevića.¹⁶ No uz ustaljeni pastoralni rekvizitarij (idiličan krajolik, pastiri i pastirice kao protagonisti te poganska božanstva kao pomagači) u Zlatarićevu prepjevu zamjetna su i neka odstupanja od domaće tradicije kao što su intervencije grčkih bogova koji usmjeravaju događaje i posreduju među likovima ili pak izraženija didaktičnost. Zanimljive su i kombinacije domaćih pastirskih imena i grčkih toponima (“Kad s Lovorkom iz Mileta / bogu iz Dela nosih dare”, pjesma 19, *Grob dobra čovjeka*, stihovi 1–2) ili pak pastoralnoga ambijenta sa švicarskim toponimom (“utvrditi Schwitz obide”, pj. 20, stih 177), što, čini se, valja pripisati nedostatku koncentracije ili nadahnuća za rad na tekstu. Ukratko, na razini izraza Zlatarić je prepjevavao u skladu s domaćom tradicijom, no na sadržajnoj razini ipak nije znatnije odstupao od izvornika. Zanimljivom se u tome kontekstu čini posljednja, 22. pjesma, naslovljena *Harnos* (336 stihova), u kojoj se u pastoralni svijet uvodi dimenzija povijesno-političkoga: starac evocira i opisuje tijek bitke kod Näfelsa (u Zlatarića: Neffels, NSK R 5192, str. 166), koja je njegovu kraju donijela mir, slobodu i blagostanje. Riječ je o prijelomnoj bitci za Švicarsku, koja se odigrala 1388, no osim oznake mjesta u pjesmi nema nijedne druge referencije na povijesno, konkretno vrijeme, prostor ili narod, nego se ona kontekstualizira u pastoralni, svezreмени prostor i završava sjedinjenjem dvoje mladih, potomaka dvojice suboraca iz te bitke. Pohvala miru i slobodi podsjeća na brojne stihove kojima se u Dubrovniku hvalila sloboda:

Ona [sloboda, op. L. P. P.] sama s nje ljubavi
nami dijeli sve milosti,
ona zemlji našoj pravi
pokoj, uzrok sve radosti,
ona dobra vir žudjeni,
korijen svakčas utvrđeni.

Ovo je naše što vidimo,
mir se uzumnoži svakčas veće,
mi livade sve resimo
bez ikakve mirni smeće,
njive naše, naša polja
sjedba nam je svakčas bolja. (str. 166, 73–84)

¹⁶ Napominjem ovdje da je u *Imeniku* upravo u natuknici o Čubranoviću, nekoć smatranim autorom *Jeđupke*, spomenuto kako su Gundulić i Palmotić crpli iz te maskerate.

Povijesni okvir te pjesme Zlatarić ne pokušava adaptirati i prilagoditi domaćemu kontekstu, premda bi stihovi u kojima se pripovijeda o slobodi besprijeckorno odgovarali brojnim tematski srodnim dubrovačkim stihovima. Što se pastoralno-idiličnoga svijeta tiče, treba istaknuti da Zlatarićev prepjev, uz tješnju povezanost prirode i čovjeka, odnosno ljudskog svijeta s organskim životom prirodnog okoliša,¹⁷ donosi teme obiteljske privrženosti i društvene osjetljivosti.¹⁸ Ukratko, po tematsko-motivskom rasponu i po broju stihova (oko 4000) prepjev Gessnera, odnosno Soavinih stihova može se smatrati pomalo apartnom, ali ipak posljednjom obuhvatnom (re)produkcijom pastoralno-idiličnoga svijeta u staroj dubrovačkoj nedramskoj književnosti.¹⁹

Kao što je rečeno, Zlatarićev je odabir metričkih uzoraka samo donekle predvidljiv. Jedan dio pjesama u cijelosti slijedi uvriježenu dubrovačku praksu da se jedanaesterci prevode osmercima (kao što je spomenuto, dva osmerca obično zamjenjuju jedan jedanaesterac), odnosno dvanaestercima (samo u drugoj pjesmi, koja je jedina dosljedno ispjevana tim stihom). No mjestimice je njegov pristup vrlo zanimljiv: ne obazirući se na izometriju izvornika, on vrlo često unutar jedne pjesme kombinira različite stihove i strofe, nerijetko imajući u vidu specijalizaciju pojedinoga oblika za određeni tip govora (primjerice u četvrtoj pjesmi – *Noćnopoeci* – uvodna i završna dionica u kojima se javlja impersonalni kazivač ispjevane su u strofi *sesta rima*, a središnji dio, pjesma pastira Zorka pod Ljubičinim prozorom, sastavljen je u parno rimovanim osmercima). Ukratko, u *Pjesnima Gessnerovim* pojavljuju se osmerački katreni s ukrštenom rimom, *sesta rima*, dvostrukorimovani dvanaesterci, parno rimovani osmerci, parno rimovani deseterci, šesterički katreni s ukrštenom rimom (kao umetnuta pjesma, v. *Pjesan sedmu*), šesteroštrišne strofe 4-4-8-8-4-8, katreni od tri osmerca i jednoga četverca (odnosno osamostaljenoga polustiha osmerca) i polimetrične strofe od osam stihova (*Pjesan deseta*: 8a-8a-4b-4b-8c-8d-8d-8c; *Pjesan sedamneta*: 8a-

¹⁷ Podrobnije o Gessnerovu “poetskom ekosustavu”, koji se djelomice očituje i u Zlatarićevim stihovima, v. Bersier 1989.

¹⁸ V. primjerice pjesme *Pomoć siromaštva* (br. 16), *Grob dobra čovjeka* (br. 19), *Dobročinstvo* (br. 21), *Harnos* (br. 22).

¹⁹ S obzirom na Gessnerovu sentimentalističko-predromantičarsku uporabu “naoko okamenjenih konvencija” pastorale (Pavlović 2006: 202), koja je imala izrazito povoljnu recepciju na Zapadu, a koju donekle slijede Soave i Zlatarić, svakako bi bilo vrijedno istražiti koliko se i kako svijet starijih dubrovačkih pastoralna nasljeđuje, a koliko se odstupa u dubrovačkom prepjevu te ima li i Zlatarić, kao što to ima Gessner (Pavlović 2006: 204), inovatorski potencijal.

8a-4b-4b-8c-8d-4d-8c).²⁰ Učestala promjena stiha uvodi novu zvukovnu dimenziju pjesme: remeteći ujednačenost osmeračkih katrena dinamizira ritam, na što posebno ukazuju kraći stihovi koji u nekim pjesmama i prevladavaju. Metrička šarolikost, pa čak i specijalizacija određenih metara za određene zadaće (npr. pripovijedanje u jednom tipu stiha, dijalog ili pjesma u drugom), kako je već spominjano, zasigurno se mogu pripisati utjecaju Ignjata Đurđevića, koji je Zlatariću, sudeći (i) po primjerima koje je navodio u svojem versološkom katalogu, bio najvažnijim uzorom. Tako bi se i za prepjev Gessnera *via Soave*, kao i za *Nauk i Imenik*, moglo zaključiti da mu je jedna od zadaća apologija domaćega, dubrovačkoga, odnosno slovinskoga jezika i književne tradicije, u kojoj Đurđević stoji kao apogej.

Izvan opsežnoga zagrebačkog autografa ostao je rječnik slabije poznatih riječi iz Gundulićeva *Osmana* s otprilike 170 natuknica, sačuvan u, kako je spomenuto, prijepisu iz Arhiva HAZU I b 141.²¹ Logika koja je vodila njegova autora, bio to Zlatarić ili ne, nije posve jasna: tumačio je riječi, sintagme ili fraze iz Gundulićeva epa, a katkada i pokoju metaforu, s pomoću talijanskih prijevoda ili pak hrvatskih inačica ili adekvatnih objašnjenja. Najviše je riječi iz pjevanja kojemu se radnja odvija u paklu. U rječniku se nalaze i riječi koje se, barem danas, doimaju posve običnima. Zasad je teško reći je li rječnik sastavljen za vlastitu uporabu, kao dio priprema za pisanje dopjeva, ili je možda nastao nakon što je dopjev bio gotov. Uz *Nauk i Imenik* već i sam dopjev *Osmana*, a onda i *rječnik*, ako je Zlatarićev, svjedoče o brizi za baštinu, kao i o potrebi da se na njoj radi. Zanimljiva je, a možda i simptomatična činjenica da je Zlatarić nakon pada Republike, barem koliko je zasad poznato, napisao samo kratku talijansku pohvalnu pjesmu Marku Marinoviću (1814), u kojoj ga hvali kao domoljuba.

²⁰ Metrička šarolikost vidljiva je i u spjevu *Dum Đuru Feriću, pisaocu ružne Periegesi*.

²¹ Osim drugih suvremenih mu Dubrovčana koji su radili na *Osmanu*, na izradu toga rječnika Zlatarića je možda mogao potaknuti i rječnik koji je pod natpisom "Izgovor od nekoliko riječi ne sasma poznanih i malo običajnih u svakdašnjemu govorenju, koje se u štenju od ovijeh pjesni nahode i susretaju" sastavio Ignjat Đurđević (v. SPH 24, 593–596).

III.

Onaj drugi, *smiješni* pol Zlatarićeva hrvatskoga opusa, koji čine šaljive pjesme, kolende i rugalice, raspršen je u nekoliko rukopisa, mahom prijevika.²² Riječ je o sastavima *Dr. Petru Bašiću meštru od geometrije i Ivu Kaznačiću i Baldu spičaru skularima, Odgovor meštru od geometrije, U smrt rečenijeh geometara, Nadgrobna glasovitomu D. Peru Bašiću i njegovim skularima, Pjesan u smrt gori rečenih nesretnih geometara, Baldu Ivanoviću spičaru vjerenu kolenda iz Čepikuća, Novomu kacamortu od Stravče* (sačuvana i pod naslovom *Tužba kacamorta od Stravče*), *Nikola kolenda s Lastova, Kolenda sprdatorija* i spjevu *Dum Đuru Feriću, pisaocu ružne Periegesi*. Dok je veći dio *ozbiljnih* djela objedinjen u spominjanu autografu, i to u čistopisu (NSK R 5192), *smiješni* sastavi doimaju se naknadno skupljenima, što bi možda moglo upućivati i na Zlatarićev tretman takvih stihova kao manje vrijednih. Te se pjesme uklapaju u žanrovski repertoar tadašnje dubrovačke prigodne stihovane produkcije. Među često zastupljenim vrstama osobito su popularne bile kolende. One su podrazumijevale čestitanje i izricanje dobrih želja, no dubrovački su im autori znali pridavati i porugu i zajedljivost, odnosno satirični žalac. Kako je riječ o prigodnoj vrsti koja je podrazumijevala i izvedbu, kolende su vrlo jednostavne strukture, ispjevane uglavnom u parno rimovanim osmercima, često makaronske, te im nisu svojstvene estetske pretenzije, a funkcija im je isključivo zabavna. Očituje se to i u Zlatarićevoj pjesmi *Kolenda sprdatorija*, opisuju se doživljaji družine koja se nakon putešestvija po bijelom svijetu zatekla u Komolcu. Uz brojne, danas nerazumljive aluzije na suvremenike i suvremene prilike, velik je broj stihova posvećen grotesknom opisu trpeze. Znakovita je pritom naslovna sintagma u kojoj se drugim članom indicira rugalački ton pjesme i to ne samo značenjem koje leži u korijenu (sprdati se), nego i makaronskim spajanjem domaćega korijena i talijanskog nastavka.

Šaljiva je i *Baldu Ivanoviću spičaru vjerenu kolenda iz Čepikuća* ispjevana u 64 parno rimovana osmerca. Njezin se kazivač nalazi u Čepikućama, u stranom, odbojnom, primitivnom i opasnom kraju koji se oblikuje kao *locus horridus*. U prvome dijelu pjesme opisuje se nevoljna pozicija kazi-

²² *Pisaocu ružne Periegesi* sačuvan je u prijepisima AHAZU VII-105, AHAZU I b 141, ZKD 918, a kraće šaljive, rugalačke pjesme i kolende u prijepisima ZKD 918, AHAZU VII-105, AHAZU VII-7, NSK R 5320, AMB 1772 i ZBB 37. Stojan (1993: 141) donosi prijepis pjesme *Tužba kacamorta od Stravče* iz rukopisne ostavštine obitelji Kaznačić, AHAZU XV 21/BVI,15.

vača, iz koje gotovo da odjekuje neki daleki prizvuk Vetranovićeve “prvog” *Remete*, inovativnoga po tome što se komika proizvodi sukobljenošću čovjeka s prirodom. U drugome se dijelu, kako je uobičajeno u kolendama, apostrofira adresat te mu se izriču dobre želje za blagdan Sv. Martina. U stihovima u kojima se referira na mladu suprugu adresata Balda, kao i kada se govori o njhovojoj ljubavi, priziva se diskurs ljubavne lirike, no s ambivalentnim učinkom: s jedne strane čestitarskim, s druge strane zafrkantskim.²³ Upravo je izmještenost iz Grada, odnosno boravak na periferiji Republike, bio čest inicijalni motiv za šaljive i zajedljive stihove, pa je opreka između središta i periferije ključna i za ovu Zlatarićevu kolendu.

S Nikom Remedelijem Zlatarić je sastavio pjesmu *Nikola kolenda s Lastova, u izvraćene makarule aliti u verse makaronike*. Ona počinje parodijom imprimatura (primjer za navođenje podataka iz impresuma: “U Bne-cijeh, po Šimunu Krivošiji detto Storti, godišta millesettecento e ottanta, kako pišu gaće od Danta” (ZKD 918, str. 327), a uglavnom se iscrpljuje referencijama na samu sebe (“Rekli bismo dosta stvari / da se kupus nam ne vari”, stihovi 17–18).

Pjesma *Novomu kacamortu od Stravče (Tužba kacamorta od Stravče)* također se oslanja na opreku grada i periferije. Štoviše, njezin naslov upućuje na izravnu intertekstualnu vezu s pjesmom *Tužba kacamorta od Trstenika* Josipa Betondića (1709–1764). Poput Čepikuća i Trstenika i Stravča je selo smješteno na rubu Republike, u konavoskim brdima, nedaleko od granice s Hercegovinom. U pjesmi se perpetuiru predodžba službe kacamorta kao krajnje neugodne dužnosti. Pjesma je po leksiku slobodnija od kolende Baldu Ivanoviću. Njezin kazivač lavira između istodobnoga suosjećanja i zluradoga podsmjehivanja onome koga je zapala ta služba.

Baldo Spičar pojavljuje se i u ciklusu podrugljivih Zlatarićevih pjesama (i zasad neatribuiranih srodnih sastava i protupjesama) iz rukopisa ZKD 918, ali ne više sam, nego u društvu Petra Bašića i Iva Kaznačića. U pjesmi *Dr. Petru Bašiću, meštru od geometrije, Ivu Kaznačiću, i Baldu Spičaru, skularima, pjesan makaronika* aktivira se stara tema pretencioznoga učenjaka, karakteristična i za komedije i satire. No dok se u komedijama i satirama posredovanjem lika obično govori (i) o tipu, odnosno pomoću pojedinačnoga i konkretnoga o općenitijem te se ismijava porok, u Zlatarićevoj pjesmi ta se šira vizura posve izgubila pred osobnim animozitetima, što je i

²³ U NSK R 5320 prepisan je i stihovani odgovor Balda Ivanovića.

inače karakteristično za znatan dio dubrovačkih rugalačkih i satiričnih sastava 18. stoljeća. Deprecijacija se obavlja s pomoću hiperbola kojima se (ironično) kaže da će pred učenošću trojice dubrovačkih geometara zamuknuti “Londra, Pariž, Rim, Bologna” (stih 36). U sličnom se kontekstu spominje i Ruđer Bošković. Što je potaknulo ismijavanje te trojke i što ih uopće međusobno povezuje, danas je teško reći. Petar Bašić (1751–1814) prepisivao je djela starih dubrovačkih pisaca, istraživao njihove biografije, a bavio se i biografijama isusovaca (što je prije njega činio njegov stric Đuro Bašić). Ivo Kaznačić (1758–1850) bio je pomorski kapetan i kartograf. U Milanu mu je 1808. tiskana hidrografska karta grčkog arhipelaga. Kako je Zlatarićeva pjesma ispjevana znatno prije toga datuma, njegova se rugalica ne može odnositi na taj posao izrade karte. Tko je bio Baldo Ivanović, osim što je bio spičar (ljekarnik), i zašto je Bašić povezan s geometrijom, preostaje istražiti. Spomenutom stihovanom ciklusu u kojemu je Zlatarić napadao spomenutu trojku pripada i *Odgovor* “meštrima od geometrije”, nekoliko pjesama koje fingiraju oplakivanje njihove smrti, od kojih je sigurno da je *U smrt rečenijeh geometara* doista Zlatarićeva. Među protupjesmama nalazi se jedan talijanski sonet protiv Zlatarića za koji se pretpostavlja da bi mogao biti Bašićev, a dodane su im i pjesme kojima stanoviti N. N. odobrava Zlatarićevo ruganje. Iz rečenoga je jasno da su u nastanku takvih stihova, uz literarnu tradiciju – šaljivu, rugalačku i satiričnu liriku i kolende – uvelike posredovali i osobni animoziteti. A upravo je svođenje književnosti na osobne perspektive, na privatne pokude i pohvale, jedno od važnih obilježja posljednjih desetljeća stare dubrovačke književnosti.

IV.

Zlatarićev hrvatski opus, s izvornim djelima i prepjevima, visokim i niskim žanrovima i stilovima, ozbiljnim i smiješnim temama, zauzet u pohvali slovinskoga, a skroman po estetskim dometima, gotovo da bi se mogao uzeti kao *pars pro toto* dubrovačke književnosti uoči pada Republike, ili barem njezina prevladavajućeg, konzervativnijeg odvjetka. S obzirom na izostanak dominantnoga poetičkog i stilskog modela u dubrovačkoj književnosti posljednjih desetljeća 18. i prvih desetljeća 19. stoljeća, zbog čega je izostao sustavniji opis te dionice hrvatske književnosti, svakako bi bilo lijepo reći da je Zlatarićevim prepjevom Gessnera u hrvatsku književnost uveden predromantizam ili da se njegovim slovinstvom priprema teren za hrvatski

narodni preporod. Međutim Zlatarićevo slovinstvo nema onaj politički naboj koji je imalo slovinstvo oblikovano u književnim tekstovima 17. stoljeća (osobito Gundulićevim, Palmotićevim i Menčetićevim), nego je ono omeđeno granicama dubrovačke državnice, odnosno granicama dubrovačke književnosti. Tako se slovinski jezik percipira kao izvor i jamac dubrovačke slave, drevnosti, trajnosti i posebnosti. Zlatarić ponavlja tvrdnje o njegovoj rasprostranjenosti, no iza toga stoji samo prostor Dubrovnika i okrenutost prema prošlosti. Osim toga teško da je konzervativan i ne odviše obrazovan pjesnik intencionalno i osviješteno uvodio neke nove ideje ili koncepte. Prije će biti da se staro i novo više-manje slučajno pretopilo, a da u temeljima njegova književnog rada titra jedna stara ide(ologi)ja, apoteoza prošlosti i drevnoga, već ocvalog Dubrovnika, grada o čijoj su nekadašnjoj slavi i veličini krajem 18. stoljeća mogli svjedočiti još samo *slovinski* pjesnici.

KRATICE

AHAZU = Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb

AMB = Arhiv Male braće, Dubrovnik

NSK = Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb

ZBB = Zbirka Baltazara Bogišića, Cavtat

ZKD = Znanstvena knjižnica, Dubrovnik

LITERATURA

Assmann, Jan. 2005. *Kulturno pamćenje: Pismo, sjećanje i politički identitet u ranim visokim kulturama*. Prev. V. Preljević. Vrijeme. Zenica

Belostenec, Ivan. 1740. *Gazophylacium, seu Latino-Illyricorum onomatum aerarium*. Zagreb

Bersier, Gabrielle. 1989. Arcadia Revitalised: The International Appeal of Gessner's *Idylls* in the 18th Century. U: *From the Greeks to the Greens. Images of the Simple Life* [ur. Grimm, Reinhold i Hermand, Jost]. The University of Wisconsin Press. Wisconsin. 34–47.

Bojović, Zlata. 2009. Jedan rukopis Marina Zlatarića s kraja XVIII veka. "Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor", 75: 123–129.

Bracewell, Wendy. 2015. Gjuro Ferrich's *Periegesis orae Rhacusanae* (1803) as a travel polemic. "Dubrovnik Annals", 19: 99–121.

Bratičević, Irena. 2005. Latinsko prigodno pjesništvo u Dubrovniku u 19. st. "Latina et Graeca", 8: 15–29.

- Bratičević, Irena. 2010. Ovidije pretvoreni: četiri prijevoda Đurđevićeve pjesme *Bijeljaše se izdaleka*. "Građa za povijest književnosti hrvatske", 37: 189–266.
- Bratičević, Irena. 2012. Epigrami Marina Zlatarića. U: *Perivoj od slave: zbornik Dunje Fališevac* [ur. Bogdan, Tomislav et al.]. FF press. Zagreb. 43–52.
- Della Bella, Ardelio. 1728. *Dizionario italiano, latino, illirico*. Venecija.
- Đurđević, Ignjat. 1918. *Djela Injacija Džordži (Ignjata Đorđića)*. Knj. I. Stari pisci hrvatski XXIV. Prir. M. Rešetar. JAZU. Zagreb.
- Đurđević, Ignjat. 1935. *Biografska dela Ignjata Đurđevića*. Prir. P. Kolendić. *Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda*. Izdanje Zadužbine Milana Kulundžića. Beograd.
- Fališevac, Dunja. 2007. *Dubrovnik – otvoreni i zatvoreni grad. Studije o dubrovačkoj književnoj kulturi*. Naklada Ljevak. Zagreb.
- Fisković, Cvito. 1982. Dubrovački ljetnikovci i književnost. *Eseji*. Logos. Split. 500–575.
- Gessner, Salomon. 1988. *Idyllen*. Reclam. Stuttgart.
- Jurić, Šime. 1994. *Katalog rukopisa Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu*. Knj. 3. NSK. Zagreb.
- Kolendić, Petar. 1905. Budimsko izdanje Gundulićeva *Osmana*. "Srd" IV, 11–12: 481–482.
- Maixner, Rudolf. 1952. O akademiji Miha Sorkočevića. "Građa za povijest književnosti hrvatske", knj. 23: 57–67.
- Muljačić, Žarko. 1999. Jedno pismo Salomona Gessnera Mihu Sorkočeviću. "Dubrovački horizonti", 39: 11–17.
- Pavličić, Pavao. 1995. *Barokni stih u Dubrovniku*. Matica hrvatska – Ogranak Dubrovnik. Dubrovnik.
- Pavlović, Cvijeta. 2006. Gessnerove Idile u Dubrovniku. U: *Dani Hvarskoga kazališta. Prostor i granice hrvatske književnosti i kazališta*. Sv. 32. Književni krug. Split. 199–216.
- Perić Gavrančić, Sanja. 2008. Ferićeve basne – problemi uspostave žanra u različitim jezičnim medijima. Doktorska disertacija, rkp. Filozofski fakultet, Zagreb.
- Petaković, Slavko. 2009. Marin Zlatarić – dubrovački pesnik XVIII veka. Doktorska disertacija (rukopis). Filološki fakultet, Beograd.
- Plejić Poje, Lahorka. 2012. *Zaman će svaki trud. Ranonovovjekovna satira na hrvatskom jeziku u Dubrovniku*. Disput. Zagreb.
- Plejić Poje, Lahorka. 2016. Izvan kanona: o parodijskim i satiričnim spjevovima A. Gleđevića i M. Zlatarića. "Romanoslavica", vol. LII, br. 2: 365–374.
- Rezar, Vladimir. 2000. Kratak prikaz poznavanju rada Miha Sorga (1739.-1796.). "Dubrovački horizonti", 40: 38–64.
- Soave, Francesco. 1784. *I nuovi idilli di Gessner in versi italiani*. 2. izd. Tipografia patria. Vercelli.
- Stojan, Slavica. 1993. Berneska poezija u Dubrovniku. *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*. 31: 133–148.
- Stojan, Slavica. 1993a. Kolenda u Dubrovniku. "Dubrovački horizonti", 33/24: 88–93.
- Stojan, Slavica. 2001. Mizoginija i hrvatski pisci 18. stoljeća u Dubrovniku. *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*. 39: 427–460.

- Vekarić, Nenad. 2011. *Vlastela grada Dubrovnika. Korijeni, struktura i razvoj dubrovačkog plemstva*. Sv. 6. HAZU. Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku. Zagreb – Dubrovnik.
- Zlatarić, Marin. 1890. Zlatarićeva popuna Gundulićeva Osmana. *Vienac* 44: 702–703; 45: 718–721.
- Zlatarić, Marin. 1938. Dopuna Mara Zlatarića. U: Gundulić, Ivan. *Djela Dživa Frana Gundulića*. Stari pisci hrvatski IX, 3. izd. Prir. Đ. Körbler. JAZU. Zagreb. 641–649.

SUMMARY

AMUSING AND SERIOUS: MARIN ZLATARIĆ'S CROATIAN OEUVRE

Although Marin Zlatarić is reckoned a minor Ragusan poet from the end of the 18th century, his oeuvre is relatively ample and intriguing because of its thematic, generic and metrical features but also due to the “Slovinian” language which it propagates. Since the major part of Zlatarić’s oeuvre has not yet been scrutinized by literary scholars, this paper will describe his works written in Croatian language from the perspective of the amusing vs. serious dichotomy. First part of the paper will highlight Zlatarić’s works which disclose characteristics of a high literary style and represent their author as an erudite and an admirer of the old Ragusan poets. Second part will be dedicated to Zlatarić’s occasional, humorous and ludicrous poems which can be attributed to the sphere of banal, trivial and low literary style.

Keywords: Marin Zlatarić, “Slovinian” language, Gessner, humorous and ludicrous poetry, *kolenda*